

O'QUVCHILARNING O'QUV MOTIVATSIYASINI RIVOJLANTIRISH VA BILIM OLIISHGA BO'LGAN QIZIQISHLARINI OSHIRISHDA PSIXOLOGIK TRENINGLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Jardamova Marxabo Axmadaliyevna
Ohangaron tumani MMTB ga qarashli
18-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirish hamda bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda psixologik treninglarning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi, mustaqil fikrlashi, o'ziga bo'lgan ishonchi va faolligini shakllantirishda psixologik treninglarning samarali vosita ekanligi tahlil qilingan. Shuningdek, trening mashg'ulotlari orqali o'quvchilarda ijobiy motivatsiya, muloqot madaniyati, jamoada ishlash ko'nikmalari va stressga chidamlilikni rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Psixologik treninglarning o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ta'lim samaradorligi hamda ruhiy holatiga ijobiy ta'siri haqida ilmiy va amaliy fikrlar bayon etilgan. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarida motivatsion treninglarni samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'quv motivatsiyasi, psixologik trening, bilim olishga qiziqish, ta'lim samaradorligi, o'quvchi psixologiyasi, motivatsion faoliyat, shaxs rivojlanishi, ijobiy motivatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, psixologik qo'llab-quvvatlash, ta'lim jarayoni, o'ziga ishonch, stressga chidamlilik, pedagogik yondashuv.

Kirish

Ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va raqobatbardosh yoshlarni tarbiyalashdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishishda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi va o'quv motivatsiyasini shakllantirish muhim omillardan biri hisoblanadi. Chunki o'quvchining dars jarayonidagi faolligi, yangi bilimlarni egallashga intilishi, mustaqil izlanishga bo'lgan ehtiyoji avvalo uning ichki motivatsiyasiga bog'liqdir. Motivatsiya ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik omillardan biri bo'lib, u o'quvchining o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini, maqsadga intilishini va muvaffaqiyatga erishish istagini namoyon qiladi. Hozirgi davrda ayrim o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi, darslarda faollikning sustligi, bilim olishga nisbatan befarqlik kabi holatlar kuzatilmoqda. Bunga oilaviy muhit, ijtimoiy omillar, noto'g'ri pedagogik yondashuv, zamonaviy texnologiyalarning ta'siri hamda o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlari sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa,

o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchining pastligi, muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rqishi yoki o‘z imkoniyatlarini yetarlicha baholay olmasligi ta‘lim jarayonidagi motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Shu sababli ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning ruhiy holatini qo‘llab-quvvatlash, ularda ijobiy motivatsiyani shakllantirish va bilim olishga qiziqishni oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Psixologik treninglar o‘quvchilarning shaxsiy va intellektual rivojlanishida samarali usullardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Trening mashg‘ulotlari orqali o‘quvchilarda o‘zini anglash, o‘z imkoniyatlariga ishonch hosil qilish, jamoada ishlash, erkin fikrlash va muloqot qilish ko‘nikmalari rivojlanadi. Bundan tashqari, psixologik treninglar o‘quvchilarning hissiy zo‘riqishini kamaytirish, stressni yengish va o‘quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi. Ayniqsa, interfaol va amaliy mashg‘ulotlar asosida tashkil etilgan treninglar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ularning faol ishtirokini ta‘minlaydi. Psixologik treninglarning muhim jihatlaridan biri shundaki, ular o‘quvchilarning ichki motivlarini faollashtirishga xizmat qiladi. O‘quvchi o‘z qobiliyatini namoyon qilish, muvaffaqiyatga erishish va jamoada o‘z o‘rnini topishga intiladi. Trening jarayonida yaratiladigan qulay psixologik muhit esa o‘quvchilarda erkinlik, faollik va tashabbuskorlikni kuchaytiradi. Natijada o‘quvchi ta‘lim jarayonida o‘zini erkin his qiladi va bilim olishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Bugungi ta‘lim tizimida psixologik treninglardan samarali foydalanish pedagog va psixologlar oldidagi muhim vazifalardan biridir. Chunki an‘anaviy ta‘lim usullari bilan bir qatorda o‘quvchilarning psixologik ehtiyojlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan mashg‘ulotlar ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, motivatsion treninglar orqali o‘quvchilarning maqsadga intilishi, mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va ijtimoiy faolligini rivojlantirish mumkin. O‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish hamda bilim olishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirishda psixologik treninglarning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, treninglarning o‘quvchilar ruhiy holati, shaxsiy rivojlanishi va ta‘lim samaradorligiga ko‘rsatadigan ijobiy ta‘siri hamda ularni ta‘lim jarayonida samarali qo‘llash yo‘llari haqida fikr yuritiladi.

ASOSIY QISM

Ta‘lim jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasiga bog‘liqdir. Motivatsiya insonni ma‘lum bir faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar yig‘indisi bo‘lib, u o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, intilishi va faolligini belgilaydi. O‘quv motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchi darslarda faol qatnashadi, yangi bilimlarni egallashga harakat qiladi, mustaqil izlanadi hamda o‘z oldiga maqsad qo‘ya oladi. Aksincha, motivatsiyaning pastligi o‘quvchida befarqlik, sustkashlik, o‘qishga qiziqmaslik va ta‘lim natijalarining pasayishiga olib keladi. Shu sababli o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish pedagogika va

psixologiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilarda motivatsiyaning shakllanishiga turli omillar ta’sir ko‘rsatadi. Oilaviy muhit, pedagogning munosabati, sinf jamoasidagi psixologik atmosfera, o‘quvchining individual xususiyatlari hamda ijtimoiy omillar motivatsiyaning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Agar o‘quvchi o‘zini qadrlangan va qo‘llab-quvvatlangan his qilsa, uning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi ortadi. Shuningdek, muvaffaqiyat hissini tuyish ham o‘quv motivatsiyasining kuchayishiga xizmat qiladi. Shu bois ta’lim jarayonida o‘quvchilarni ruhlantirish, rag‘batlantirish va ularda ijobiy hissiy muhit yaratish zarur hisoblanadi.

Psixologik treninglar o‘quvchilarning motivatsiyasini rivojlantirishda samarali usullardan biri sanaladi. Trening — bu shaxsning ma’lum ko‘nikma, malaka va psixologik sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan interfaol mashg‘ulot shaklidir. Psixologik treninglar davomida o‘quvchilar turli mashqlar, muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar, bahs-munozaralar va guruhviy faoliyatlar orqali o‘z imkoniyatlarini namoyon etadi. Bu jarayon o‘quvchilarda erkin fikrlash, o‘zini anglash, o‘ziga ishonch va ijobiy motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi. Psixologik treninglarning asosiy afzalliklaridan biri o‘quvchilarning ichki faolligini oshirishidir. Oddiy dars jarayonida passiv qatnashadigan o‘quvchi trening mashg‘ulotlarida faol ishtirok etishga harakat qiladi. Chunki treninglar o‘quvchini tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon etadi. Bu esa o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin bayon qilishiga, savol berishiga va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon yaratadi. Natijada ularda bilim olishga nisbatan qiziqish kuchayadi. Motivatsion treninglar o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ba’zi o‘quvchilar o‘z imkoniyatlarini past baholashi yoki muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rqishi sababli darslarda faol bo‘la olmaydi. Trening jarayonida esa o‘quvchilar kichik muvaffaqiyatlarga erishish orqali o‘z kuchiga ishonch hosil qiladi. Psixologik qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish ularda “men uddalay olaman” degan ichki ishonchni shakllantiradi. Bu esa o‘quv faoliyatidagi faollik va intilishning ortishiga olib keladi. Shuningdek, psixologik treninglar o‘quvchilarda kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Guruhviy mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilar bir-biri bilan muloqot qiladi, hamkorlikda ishlashni o‘rganadi, o‘z fikrini madaniyatli tarzda ifoda etadi. Jamoada ishlash ko‘nikmasining shakllanishi esa o‘quvchining ijtimoiy faolligini oshiradi. Ayniqsa, tortinchoq yoki muloqot qilishda qiynaladigan o‘quvchilar treninglar orqali asta-sekin o‘zini erkin tutishga o‘rganadi.

Psixologik treninglarning yana bir muhim jihati — o‘quvchilarning stress va hissiy zo‘riqishlarini kamaytirishidir. Ta’lim jarayonidagi yuklama, nazorat ishlari, imtihonlar yoki oilaviy muammolar ayrim o‘quvchilarda ruhiy bosimni yuzaga keltiradi. Bunday holat esa motivatsiyaning pasayishiga sabab bo‘ladi. Trening mashg‘ulotlari davomida relaksatsiya mashqlari, emotsional holatni boshqarish

usullari va psixologik qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchilarning ruhiy holati barqarorlashadi. Natijada ular darslarga ijobiy kayfiyat bilan yondashadi.

O'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishda interfaol trening usullarining ahamiyati katta. "Aqliy hujum", "Rolli o'yin", "Bahs-munozara", "Maqsad sari intilish", "Muvaffaqiyat zinasini" kabi trening metodlari o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, ularni mustaqil izlanishga undaydi. Ayniqsa, rag'batlantiruvchi va qiziqarli treninglar o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ijobiy munosabatini kuchaytiradi. Psixologik treninglarni samarali tashkil etishda pedagog va psixologlarning kasbiy mahorati muhim o'rin tutadi. Trening jarayonida o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, samimiy va qulay psixologik muhit yaratish zarur. Shuningdek, mashg'ulotlarning qiziqarli, hayotiy va amaliy mazmunda tashkil etilishi o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham o'quv motivatsiyasini mustahkamlashda muhim omillardan biridir. Psixologik treninglar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirish, bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda shaxsiy sifatlarini shakllantirishda muhim pedagogik va psixologik vosita hisoblanadi. Ular orqali o'quvchilarda o'ziga ishonch, ijobiy fikrlash, faol hayotiy pozitsiya va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalari rivojlanadi. Shu sababli ta'lim muassasalarida psixologik treninglardan keng foydalanish bugungi kun ta'lim tizimining muhim talablaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirish va bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish ta'lim jarayonining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki motivatsiya o'quvchining darslarga munosabati, bilimlarni o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlashi va shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quv motivatsiyasi yuqori bo'lgan o'quvchilar ta'lim jarayonida faol ishtirok etadi, o'z oldiga maqsad qo'yadi va muvaffaqiyatga erishishga intiladi. Psixologik treninglar esa o'quvchilarda aynan shu ijobiy sifatlarini shakllantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Trening mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, muloqot ko'nikmalari rivojlanadi, stress va hissiy zo'riqish kamayadi hamda bilim olishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Ayniqsa, interfaol usullar asosida tashkil etilgan treninglar o'quvchilarning faolligi, ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, psixologik treninglar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Guruhiy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar hamkorlikda ishlash, o'z fikrini erkin ifoda etish va boshqalarni tinglash ko'nikmalarini egallaydi. Bu esa ularning jamoada o'z o'rnini

topishi va ijtimoiy faolligining oshishiga xizmat qiladi. Mazkur muammoning samarali yechimida pedagog, psixolog va ota-onalarning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan motivatsion treninglar ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta’lim muassasalarida psixologik treninglardan keng foydalanish, o‘quvchilarda sog‘lom motivatsiyani shakllantirish hamda bilim olishga bo‘lgan qiziqishni qo‘llab-quvvatlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Demak, psixologik treninglar o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini faollashtirish, ularda ijobiy motivatsiyani rivojlantirish va barkamol shaxsni tarbiyalashda muhim pedagogik-psixologik ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
5. Vohidov M.V. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
6. To‘xtaboyeva M. Kasbga yo‘naltirish psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
7. Pedagogika nazariyasi va tarixi / Mas’ul muharrir A.Munavvarov. – Toshkent: Fan, 2019.
8. Internet ma’lumotlari